

Роль флори полігонів твердих побутових відходів в життєдіяльності птахів

С. В. Асєєва, Л. Ю. Андрусенко

svetlana.aseeva.197@gmail.com

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

Великі міста найбільш чітко демонструють вплив людини на природні ландшафти — деградація флори, зміна природних рослинних угруповань, що безпосередньо відображається на життєдіяльності фауни. Яскравим прикладом взаємодії трансформованої флори на фауну є специфічні території складування твердих побутових відходів (далі полігони ТПВ). З метою дослідження особливостей такого впливу впродовж 2019–2020 рр. провели флористичний опис та обліки птахів на Дергачівському та Роганському полігонах Харкова.

Методом геоботанічних досліджень вивчено території, методом Друде визначено ступінь покриття видами. Встановлено, що флора на полігонах представлена здебільшого рудеральною трав'янистою рослинністю, яка формується у відповідь на тривале порушення ландшафтів техногенного характеру (великий масив різноманітних, зокрема небезпечних відходів, ущільнення ґрунту, знищення природної флори, виділення токсичної рідини полігонів — фільтрату тощо).

Рудеранти однорічні та дворічні свідчать про первинні сукцесійні процеси в зонах активного функціонування полігонів. У зонах, де наразі не складають відходи, відбуваються вторинні сукцесійні процеси, які характеризуються формуванням флори здебільшого багаторічних рудеральних видів. Встановлено, що рудеральна рослинність не характеризується видовим різноманіттям, але домінує у кількісному співвідношенні покриву території полігону. Зафіксоване масове зростання евриотопних рудеральних рослин: амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L., 1753), кропива дводомна (*Urtica dioica* L., 1753), полин звичайний (*Artemisia vulgaris* L., 1753) тощо; злісних бур'янів — розрив-трава дрібноквіткова (*Impatiens parviflora* DC., 1824), куничник наземний (*Calamagrostis epigejos* L. Roth, 1788), вівсюг звичайний (*Avena fatua* L., 1753) та небезпечних інвазійних видів — клен ясенелистий (*Acer negundo* L., 1753). Ґрунти в місцях сміттєзвалищ ущільнені, слабкокислі або кислі, на що вказує наявність осота звичайного (*Cirsium vulgare* Savi Ten. 1835), подорожника великого (*Plantago major* L., 1753) та пирія повзучого (*Agropyron repens*).

Флористичні показники, природно притаманні цій території, зазвичай сильно змінені, однак серед видового різноманіття рослин полігонів ТПВ займають значну частку, що пояснюється неконтрольованим з боку людини формуванням екосистеми, неналежної рекультивацийної роботи та фітомеліоративних заходів — частка фітомеліоративних видів становить 2% від усіх видів, представлених на полігонах Харківщини. Полігони ТПВ здебільшого відіграють роль резервуара живлення, де увагу птахів привертають значні обсяги насіння рудеральної рослинності.

Рудеральні угруповання належать до одного з типів антропогенного корму та багаті насінням і плодами. В осінньо-зимовий період рудеральна рослинність приваблює таких фітофагів, як щиглик (*Carduelis carduelis*), коноплянка (*Acanthis cannabina*), костогриз (*Coccothraustes coccothraustes*), припутень (*Columb apalumbus*), а також зимових поліфагів — галка (*Corvus monedula*), грак (*Corvus frugilegus*), ворона сіра (*Corvus cornix*), сорока (*Picapica*), сойка (*Garrulus glandarius*), горобець хатній (*Passer domesticus*), горобець польовий (*Passer montanus*), жайворонка (*Alauda arvensis*), плиска біла (*Motacilla alba*), голуб сизий (*Columba livia*), велика частка припадає на представників родини В'юркових (*Fringillidae*).

У природі ці види надають перевагу відкритим просторам, лукам, полям, лісостеповим смугам, живляться плодами та насінням різноманітних трав'янистих рослин та кущів.

Отже, за умови трансформації флори в рудеральні комплекси в осінньо-зимовий період зареєстровано масове живлення птахів насінням, що у подальшому сприяє формуванню в особин осілости на полігоні ТПВ та зміні їх раціону.